

Fysieke leer- en werksessie voor provincies over Natuurinclusieve Infrastructuur

Georganiseerd door het [Lerend Netwerk Vernieuwing Natuurbeleid](#) i.s.m. de provincie Noord-Brabant en het landelijke domein Infra van het Collectief Natuurinclusief

Dinsdag 30 juni 2026 van 10.00 – 13.00 uur in de Social Impact Factory Vredenburg in Utrecht

Zie [hier](#) voor alle presentaties en zie de deelnemerslijst in de bijlage.

Aanleiding en opzet van de bijeenkomst

Steeds meer provincies werken aan natuurinclusieve infrastructuur. Dat gebeurt bijvoorbeeld via ecologisch bermbeheer, faunapassages, beheer van kunstwerken, natuurinclusieve ontwerpprincipes, nieuwe aanbestedingscriteria en monitoring van biodiversiteitswinst. Tegelijkertijd bleek uit de uitvraag vooraf dat veel provincies tegen vergelijkbare vragen aanlopen. Zoals: Hoe zorg je dat natuurinclusief werken niet afhankelijk blijft van enkele enthousiaste medewerkers? Hoe organiseer je samenwerking tussen natuur, infra, beheer, inkoop en uitvoering? Wanneer is een project eigenlijk natuurinclusief? En hoe toon je aan dat er daadwerkelijk natuurwinst ontstaat?

De leer- en werksessie was daarom nadrukkelijk geen klassieke expertbijeenkomst met een reeks inhoudelijke presentaties. De ochtend was opgezet als een gezamenlijke leer- en werksessie waarin provincies eigen vragen, praktijkervaringen en dilemma's inbrachten. De 35 deelnemers gingen met elkaar in gesprek over wat al werkt, waar het schuurt en waar behoefte bestaat aan gezamenlijke kennisontwikkeling. Er waren 2 themagesprekken georganiseerd waarbij een aantal vragen van verschillende provincies werden gebundeld en er korte pitches vanuit andere provincies volgden als opstap naar een gezamenlijk gesprek. Het eerste themagesprek ging over de interne organisatie en samenwerking, en het tweede themagesprek over het meten van natuurinclusief en het monitoren van natuurwinst.

De centrale rode draad van de ochtend was dat natuurinclusieve infrastructuur niet alleen gaat over losse maatregelen langs wegen, vaarwegen of kunstwerken. Het gaat om een bredere verandering in denken en werken: natuur moet eerder in projecten worden meegenomen, een plek krijgen in assetmanagement, aanbesteding, beheer en monitoring, en onderdeel worden van de normale afwegingen rond infrastructuur. Juist provincies hebben hierin een belangrijke rol, omdat zij zelf grote infrastructuurnetwerken beheren en tegelijk verantwoordelijkheden hebben voor natuur, ruimtelijke kwaliteit, klimaatadaptatie en regionale samenwerking.

Landelijke context: van pilots naar structurele verandering

De ochtend begon met een inhoudelijke aftrap over landelijke ontwikkelingen rond natuurinclusieve infrastructuur. Daan Helming van het domein Infra van het Collectief Natuurinclusief schetste de ambitie om toe te werken naar natuurinclusieve infrastructuur. In zo'n samenleving is natuur niet iets wat buiten de gebouwde en infrastructurele omgeving staat, maar maakt zij er vanzelfsprekend onderdeel van uit. De waarde van natuur wordt dan meegenomen in economische en ruimtelijke beslissingen, en infrastructuur

wordt niet alleen gezien als ruimtebeslag of barrière, maar ook als drager van groenblauwe verbindingen en biodiversiteit.

Het domein Infrastructuur van het Collectief Natuurinclusief werkt met verschillende partijen samen, waaronder provincies, rijksoverheid, bouwbedrijven, ingenieursbureaus, waterschappen, maatschappelijke organisaties en infrabeheerders. De werklijnen richten zich onder meer op visie en beleid, natuurinclusief ontwerpen en bouwen, ecologisch beheer, aanbesteden en het transitiepad naar natuurinclusieve infrastructuur in 2040. De ambitie is krachtig: in 2040 is Nederland verbonden door een natuurnetwerk dat langs, over en door infrastructuur loopt, en vanaf 2030 draagt infrastructuur in Nederland positief bij aan herstel van biodiversiteit.

Een belangrijk concept waar aan gewerkt wordt is “netto natuurwinst”. De kern daarvan is eenvoudig: na een project is er méér natuur dan ervoor. Als dat niet op de projectlocatie zelf kan, kan het ook in de directe omgeving worden georganiseerd. Deze gedachte helpt om de stap te maken van beperken van schade naar actief bijdragen aan natuurherstel. Daarmee verschuift ook de vraag. Het gaat niet alleen meer om mitigatie, compensatie of voldoen aan wettelijke minimumeisen, maar om de vraag hoe infrastructuurprojecten daadwerkelijk natuur kunnen toevoegen.

Fenna Cerutti van Future Up maakte in haar presentatie over het Transitiepad Natuurinclusieve infrastructuur duidelijk dat de sector niet meer aan het begin staat. Er zijn inmiddels veel voorbeelden, pilots en initiatieven die laten zien dat natuurinclusief werken technisch en organisatorisch mogelijk is. De volgende fase in de transitie vraagt vooral om bundeling van krachten en om standaardisatie, gezamenlijke taal, structurele marktvraag en integratie in de reguliere werkwijze. Veel deelnemers herkenden dat beeld. Er gebeurt veel, maar vaak nog versnipperd, projectmatig en afhankelijk van personen. De uitdaging is om natuurinclusief werken van niche en pilotfase naar het nieuwe normaal te brengen.

Zef Hermans lichtte namens Heijmans hun ambitie Natuurpositief 2030 toe. Vanaf 2030 wil Heijmans dat elk materieel project netto natuur toevoegt: zowel in vierkante meters natuur als in nieuwe of versterkte biotopen, binnen én buiten projectgrenzen. Daarmee wil het bedrijf bijdragen aan meer ruimte voor natuur en toename van soortenrijkdom. Deze ambitie vraagt intern om nieuwe manieren van werken, maar ook om opdrachtgevers, zoals de provincies, die natuurinclusieve keuzes mogelijk maken. Ook benadrukte hij de behoefte aan uniforme, laagdrempelige monitoring en verslaglegging, mede omdat Heijmans hierover jaarlijks moet rapporteren onder de Europese CSRD.

Themagesprek 1 over de interne organisatie: eigenaarschap en spanning tussen natuur en infra

Eigenaarschap in de organisatie

Het eerste themagesprek ging over de interne organisatie van natuurinclusieve infrastructuur. Als eerste brachten Noord-Holland en Flevoland vragen in over eigenaarschap. Noord-Holland gaf aan dat het onderwerp breder in de organisatie moet gaan leven, van beleid tot uitvoering. Nu blijft het te vaak afhankelijk van wisselende personen of stukt het in de schakels tussen afdelingen. Flevoland stelde vergelijkbare vragen: hoe krijg je collega's mee, hoe voorkom je persoonsafhankelijkheid en hoe organiseer je de financiering binnen de provinciale organisatie?

Van beleid naar uitvoering

Noord-Brabant bracht als inspirator ervaringen in over hun interne aanpak waarin beleid en uitvoering dicht bij elkaar worden gebracht. Eigenaarschap ontstaat niet vanzelf via beleid op papier, maar vraagt om nauwe samenwerking tussen onder andere beleid, uitvoering, beheer, inkoop en aanbesteding. Noord-Brabant werkt

daarbij met een afdeling overschrijdend innovatieteam dat een soort ontwikkelruimte of “speeltuin” is, waar vertrouwen, ruimte en reflectie centraal staan. Die veilige ruimte maakt het mogelijk om te experimenteren, te leren en natuurinclusief werken stap voor stap in de organisatie te verankeren.

In het gesprek werd duidelijk dat eigenaarschap inderdaad niet vanzelf ontstaat. Infra-afdelingen hebben vaak een duidelijke wettelijke taak en beheren grote budgetten, maar die middelen zijn bedoeld om het areaal veilig en functioneel te houden. Natuurambities komen daar soms bovenop, terwijl de personele capaciteit en financiële ruimte al onder druk staan. Aangegeven werd dat het daarom belangrijk is dat over natuur als een vanzelfsprekend onderdeel van infrastructuur wordt gedacht. Tegelijkertijd werd benadrukt dat natuurinclusief werken niet altijd extra geld hoeft te kosten. Vaak gaat het ook om andere keuzes maken, vroegtijdiger nadenken en bestaande werkwijzen aanpassen. Voorbeelden die werden genoemd waren het minder automatisch verharderen van middengeleiders, kritischer kijken naar standaardoplossingen en bij beheer vaker kiezen voor inrichting die zowel functioneel als ecologisch waardevol is.

Een belangrijk inzicht was dat natuurinclusief werken vroeg in projecten moet worden ingebracht. Wanneer natuur pas laat in beeld komt, wordt zij al snel ervaren als beperking, risico of extra kostenpost. Wanneer natuur vanaf het begin onderdeel is van ontwerp, risicodossier en beheerafweging, ontstaat juist ruimte voor betere oplossingen. Dat vraagt om samenwerking tussen projectleiders, assetmanagers, ecologen, beheerders, vergunningverleners en inkopers. Verder gaven verschillende deelnemers aan dat er behoefte is aan ecologische expertise die niet alleen vanuit bescherming denkt, maar ook constructief kan meedenken over gebiedsgerichte en uitvoerbare oplossingen. Termen als “eco-engineers” en “vliegende ecologen” kwamen langs als voorbeelden die kunnen helpen om natuur en infra dichter bij elkaar te brengen.

Omgaan met spanning tussen infra en natuur

Het tweede deel van het eerste themagesprek ging over de spanning tussen natuurbelangen en beheer en onderhoud van infrastructuur. Groningen bracht een herkenbaar dilemma in: wanneer natuurinclusieve maatregelen succesvol zijn en soorten zich vestigen onder bruggen of bij kunstwerken, kan dat toekomstig onderhoud ingewikkelder maken. Beschermde soorten kunnen ervoor zorgen dat vergunningen nodig zijn, dat werkzaamheden moeten worden aangepast of dat mitigatie en compensatie nodig zijn. De vraag was hoe provincies voorkomen dat hun areaal door natuurinclusief werken “op slot” raakt.

De discussie liet zien dat dit misschien wel één van de kernspanningen is in de huidige praktijk. Aan de ene kant willen provincies met natuurinclusief werken meer natuur realiseren en soorten helpen. Aan de andere kant is de wetgeving sterk gericht op bescherming van aanwezige soorten en kan succes daardoor praktische beperkingen opleveren. De uitspraak van Brabant “oei, wat als het werkt?” vatte dit dilemma goed samen. Als een natuurinclusieve ingreep daadwerkelijk tot meer flora en fauna leidt, moet ook de beheerfase volgens Brabant daarop zijn ingericht. Dat betekent dat beheerbaarheid, onderhoudscycli, juridische kaders en ecologische doelen al bij ontwerp en aanleg moeten worden meegenomen.

Verder kwamen er in het gesprek verschillende oplossingsrichtingen naar voren. Een eerste richting is om meer gebiedsgericht te denken. Als goede leefgebieden en groenblauwe verbindingen op gebiedsniveau worden georganiseerd, hoeft niet alle ecologische waarde op één kwetsbaar object te liggen. Een tweede richting is om in ontwerp en materiaalkeuze bewuster te kijken naar plekken waar soorten zich wel of juist beter niet kunnen vestigen, afhankelijk van toekomstige onderhoudsbehoefte. Een derde richting is om te verkennen of gedragscodes, vergunningen of projectgerichte afspraken meer ruimte kunnen bieden voor beheer dat zowel natuurvriendelijk als uitvoerbaar is.

Ook werd duidelijk dat dit vraagstuk niet alleen operationeel is, maar ook beleidsmatig. Het raakt aan de inrichting van de natuurwetgeving, de verhouding tussen bescherming en natuurontwikkeling, en de vraag hoe overheden positieve natuurmaatregelen kunnen stimuleren zonder dat uitvoerende partijen later worden “gestraft” voor succes. Vanuit het gesprek klonk daarom de behoefte om dit vraagstuk gezamenlijk verder te agenderen, zowel binnen provincies als richting rijk en landelijke trajecten. Dit raakt ook aan het onderzoek dat LVVN recent heeft uitgezet bij de WUR over de toekomstige beperkingen van natuurinclusief handelen.

Themagesprek 2 over meten van natuurinclusiviteit en monitoring van natuurwinst

Na de pauze stond het meten en monitoren centraal. Flevoland gaf aan dat natuurinclusief een breed begrip is. De vraag is wanneer iets echt natuurinclusief is, wanneer je wat doet en waar, en hoe je budget inzet op maatregelen die daadwerkelijk iets opleveren. Noord-Holland vroeg hoe je kunt bepalen wanneer een project geslaagd is en of scorelijsten, puntenlijsten of landelijke meetlatten kunnen helpen. Utrecht maakte de vraag heel concreet: als elk project meer biodiversiteit moet achterlaten dan er bij de start aanwezig was, wat meet je dan in de nulmeting, wat volg je tijdens het project en wat leg je vast in de eindsituatie?

Meetbaar maken: begin bij het waarom

Voor het meetbaar maken van natuurinclusief werken stelt Noord-Brabant voor om eerst uit te zoomen naar de vraag: waarom willen we eigenlijk meten? Meten kan verschillende doelen hebben: verantwoording afleggen, leren en experimenteren, keuzes onderbouwen, sturing geven of draagvlak creëren. Het doel bepaalt welk monitoringssysteem passend is. Verder waarschuwt Noord-Brabant voor schijnnaauwkeurigheid. Biodiversiteit is te complex om in één eenvoudig cijfer of één meetmethode te vangen. Het aantal soorten kan iets zeggen over biodiversiteit, maar soms gaat het juist om specifieke soorten, habitatkwaliteit of systeemontwikkeling. Daarom is geen enkele methode perfect en is een combinatie van indicatoren nodig.

Denken in tijdschalen: korte, middellange en lange termijn

Een belangrijke Brabantse les is dat natuurinclusief werken vraagt om geduld. Ecologische resultaten worden vaak pas na jaren of zelfs decennia zichtbaar. Noord-Brabant benoemt dat succes niet alleen zit in de maatregelen die je neemt, maar vooral in de condities die je weet te creëren en vol te houden. Daarom maakt Brabant onderscheid tussen drie niveaus van monitoring:

- Korte termijn: input en inspanning, zoals budget voor natuurinclusieve maatregelen, kilometers ecologisch beheer of het aantal aangelegde faunapassages.
- Middellange termijn: kwaliteit van maatregelen en condities, zoals habitatontwikkeling, bermkwaliteit en ecologische verbindingen.
- Lange termijn: echte effecten, zoals soortenrijkdom, populatietrends en ecosysteemkwaliteit.

De kunst is om deze drie niveaus te verbinden. Korte termijn-indicatoren helpen bij verantwoording en assetmanagement, terwijl lange termijn-monitoring nodig is om te zien of biodiversiteit daadwerkelijk toeneemt. Het is dus zinvol om onderscheid te maken tussen indicatoren voor inspanning, kwaliteit van leefgebieden en daadwerkelijke biodiversiteitswinst.

Assetmanagement en KPI's

Noord-Brabant onderzoekt hoe assetmanagement kan helpen om structuur aan te brengen. Er wordt gewerkt aan dashboards met KPI's die zowel op operationeel niveau als strategisch niveau bruikbaar zijn. Mogelijke KPI's zijn bijvoorbeeld het aantal kilometers ecologisch beheer, het aantal faunapassages en indicatoren voor soortenrijkdom. Tegelijkertijd benadrukt Brabant dat KPI's niet moeten leiden tot een simpele optelsom van maatregelen. Natuurinclusief werken betekent niet: zoveel mogelijk losse ingrepen uitvoeren. Het gaat om

het creëren van de juiste voorwaarden voor biodiversiteit en om het sturen op een positieve ontwikkeling op de langere termijn.

Basiskwaliteit Natuur

In het daaropvolgende gesprek werd “basiskwaliteit natuur” meerdere keren genoemd als mogelijke onderlegger voor de monitoring van natuurinclusief. Het voordeel daarvan is dat de focus niet alleen ligt op beschermde of bijzondere soorten, maar op de condities die nodig zijn om algemene soorten algemeen te houden. Dat sluit goed aan bij infrastructuur, omdat bermen, oevers en groen rond kunstwerken onderdeel zijn van het landschap buiten natuurgebieden. De gedachte is dat als bodem, water, vegetatiestructuur en verbindingen op orde zijn, soorten kunnen volgen. Basiskwaliteit natuur kan daarmee helpen om bij het meten natuurinclusiviteit concreter te maken op landschaps-, gebieds- en projectniveau.

Meetnet biodiversiteit bermen Noord-Holland

Noord-Holland deelde ervaringen met het monitoren van ecologisch bermbeheer. Daar is onderzoek gedaan naar de effecten van aangepast beheer op vegetatie, insecten en bodemparameters. Het Meetnet biodiversiteit bermen Noord-Holland is een meerjarig monitoringsproject naar de effecten van ecologisch bermbeheer langs provinciale infrastructuur. De aanleiding hiervoor is extra budget in de periode 2022–2026 om de biodiversiteit langs provinciale wegen en infrastructuur te versterken. De focus ligt vooral op aangepast maaibeheer en de vraag in hoeverre de biodiversiteit in bermen wordt beïnvloed door het type maaibeheer en door omgevingsfactoren. Voor het onderzoek zijn in 2022/2023 en 2025 ongeveer 90 locaties onderzocht. Op deze locaties is meerdere keren per jaar veldwerk uitgevoerd. Drie keer per jaar zijn bestuivende insecten geïnventariseerd, waaronder bijen, dagvlinders en zweefvliegen. Daarnaast zijn één keer per jaar de bloemplanten en grassen onderzocht volgens de nectarindex, en is ook de bodemkwaliteit gemeten, onder meer via indringingsweerstand, korrelgrootte en organisch stofgehalte. Daarmee kijkt het onderzoek niet alleen naar soorten, maar ook naar vegetatie, bestuivende insecten en bodemcondities. De resultaten bestaan uit observatiedata per plot, zoals het aantal individuen per soort en het aantal soorten per locatie. Omdat veel factoren invloed kunnen hebben op bermdiversiteit, zijn de gegevens geanalyseerd met onder andere boxplots en multivariate statistiek. Daarbij is gekeken naar verklarende factoren zoals ligging, omgevingsfactoren en maaibeheer.

De belangrijkste conclusie is dat lokale biodiversiteit in bermen door meerdere factoren wordt bepaald. Maaibeheer speelt een rol, maar is niet de enige bepalende factor. Ook de ligging en inrichting van de berm en de natuurwaarden in de omgeving hebben grote invloed op de soortenrijkdom. Noord-Holland concludeert daarom dat natuurinclusieve inrichting noodzakelijk is en zelfs belangrijker blijkt dan vooraf gedacht. Volgens Noord-Holland kunnen de bermen samen gezien worden als “één groot natuurgebied”. Dat betekent dat provinciale bermen niet alleen functionele randen langs infrastructuur zijn, maar ook een belangrijk netwerk kunnen vormen voor planten, insecten en andere soorten. Het onderzoek onderstreept daarmee dat ecologisch bermbeheer waardevol is, maar dat het effect het grootst wordt wanneer maaibeheer wordt gecombineerd met een bredere natuurinclusieve inrichting en aandacht voor de omgeving.

In het gesprek tussen de deelnemers werd gesteld dat dergelijk meetnetten dus helpen om te laten zien of extra inzet op ecologisch beheer resultaat heeft en daarmee kunnen bijdragen aan bestuurlijke onderbouwing en budgetkeuzes. Tegelijkertijd werd benadrukt dat monitoring altijd keuzes vraagt: hoe intensief meet je, op welke locaties, met welke frequentie en tegen welke kosten? Nieuwe technieken zoals camerabeelden, kunstmatige intelligentie en eDNA kunnen in de toekomst helpen om monitoring efficiënter en grootschaliger te maken.

Doelen koppelen aan de monitoring?

Een vraag die opkwam was of en welke doelen moesten worden gekoppeld aan de monitoring van natuurinclusief. Tot nu toe hebben de provincies nog geen duidelijk beeld over hoe en welke doelen gekoppeld kunnen worden. Genoemd werd dat het Beleidskader Natuurinclusief dat LNV momenteel

ontwikkeld hiervoor handvaten zou kunnen bieden. Ook werd de Basiskwaliteit Natuur genoemd als goede onderlegger en hulpmiddel bij de monitoring, en verder zal de Natuurherstelverordening ook doelen en aanknopingspunten bieden voor de monitoring van natuurinclusief.

Dilemma's in de themagesprekken

Over beide themagesprekken heen kwamen enkele dilemma's naar voren. Het eerste dilemma is de verhouding tussen ambitie en uitvoering. Veel provincies hebben ambities op het gebied van biodiversiteit, klimaatadaptatie, groenblauwe dooradering en basiskwaliteit natuur. Maar in de uitvoering botsen deze ambities met beperkte capaciteit, lopende onderhoudscontracten, verkeersveiligheid, budgetdruk en bestaande routines. Het is daarom belangrijk om de verschillende ambities expliciet te maken en samen te werken aan verbindingen.

Een tweede dilemma is dat natuurinclusief werken zowel maatwerk als standaardisatie vraagt. De ecologische oplossing moet passen bij de plek, het landschapstype, de beheerbaarheid en de specifieke asset. Tegelijkertijd hebben projectleiders en inkopers behoefte aan handvatten, voorbeeldteksten, maatregelenlijsten, basiseisen en gunningscriteria. Zonder standaardisatie blijft elk project opnieuw zoeken. De kunst is daarom om standaard werkwijzen te ontwikkelen die ruimte laten voor gebiedsspecifiek maatwerk.

Een derde dilemma is de spanning tussen korte en lange termijn. Bestuurders, budgethouders en projectteams willen vaak snel kunnen zien wat maatregelen opleveren. Ecologische ontwikkeling vraagt echter tijd. Een berm wordt niet van het ene op het andere jaar soortenrijk en de effecten van beheer kunnen afhankelijk zijn van bodem, omgeving en historisch gebruik. Dat betekent dat monitoring realistische verwachtingen moet scheppen. Korte-termijndicatoren kunnen laten zien dat de juiste stappen worden gezet, maar echte natuurwinst moet over langere perioden worden gevolgd.

Een vierde dilemma is de rol van regelgeving. Europese verplichtingen, de natuurherstelverordening en het toekomstige natuurplan vergroten de urgentie. Tegelijkertijd bestaat de zorg dat natuurambities op papier blijven staan als verkeersveiligheid, woningbouw, economische groei en bestaande werkwijzen in de dagelijkse praktijk zwaarder wegen. Verschillende deelnemers riepen daarom op om als provincies niet af te wachten, maar zelf het goede voorbeeld te geven met de eigen infrastructuur. Juist daar hebben provincies directe invloed en kunnen zij laten zien hoe natuurinclusief concreet kan worden uitgevoerd.

Reflectie op de themagesprekken

De themagesprekken werden afgerond met een reflectie door de inleiders van de ochtend. Daan Helming gaf aan dat de gesprekken inspirerend waren. Er kwamen veel herkenbare vragen voorbij, maar ook veel mogelijke antwoorden. Provincies kunnen duidelijk veel van elkaar leren, al blijft belangrijk dat elke provincie anders is en dat natuurinclusieve infrastructuur altijd om maatwerk vraagt. Een belangrijk inzicht is dat klein beginnen helpt. Door eigenwijs of zelfs een beetje brutaal te zijn, successen zichtbaar te maken en goed te communiceren, kan een soort guerrillabeweging ontstaan die anderen meeneemt. Daarbij is het waardevol om goede voorbeelden te delen en van elkaar te kopiëren waar dat kan. De behoefte aan ecologische kennis is groot; ideeën zoals een "vliegende ecooloog" sluiten daar goed op aan. Een terugkerende vraag is: wat verstaan we precies onder natuurinclusief? Basiskwaliteit Natuur kan daarbij handvatten bieden. En ook door in elk project te streven naar meer biodiversiteit en netto natuurwinst. Ook het gezamenlijk meten van voortgang en effecten is belangrijk, net zoals dat bij de netbeheerders al wordt opgepakt rond natuurlijk ontwerpen en ecologisch beheer. Tegelijkertijd blijft natuurinclusief werken ook experimenteren, met

wisselend succes. Wetenschappelijke kennis, realistische doelen en steeds een stap verder komen zijn daarom essentieel. De Natuurherstelverordening kan daarbij extra richting en urgentie geven.

Fenna Cerutti ziet bevestigd dat de provincies zich in de transitiefase bevinden van het ontwikkelen van ambities en ideeën naar het daadwerkelijk toepassen van natuurinclusieve infrastructuur in de uitvoering. Er is een sterke behoefte aan praktische handvatten om deze stap te maken en om op een andere manier te gaan werken. Daarnaast bestaat er behoefte aan meer bewijs en onderbouwing van de effectiviteit van maatregelen. Provincies zoeken naar standaardisatie en richtlijnen, bijvoorbeeld welke natuurinclusieve maatregelen standaard kunnen worden toegepast bij specifieke infrastructurele objecten. Hierbij wordt samen leren en kennis delen gezien als een grote kans. Goede voorbeelden, succesvolle communicatie-uitingen en ervaringen zouden breder gedeeld kunnen worden. Verder denkt Fenna dat het belangrijk is om inzichtelijk te maken welke organisaties daadwerkelijk stappen zetten en welke achterblijven. Het zichtbaar maken van prestaties en gemaakte keuzes kan een gezonde vorm van onderlinge competitie stimuleren. Door successen en achterblijvende resultaten transparant te maken, ontstaat volgens haar meer motivatie om natuurinclusieve maatregelen toe te passen.

Zef Hermans benadrukt dat de beweging naar natuurinclusieve infrastructuur vooral kracht krijgt door mensen op de werkvloer die ermee aan de slag willen. Als zij er niets mee doen, blijft de ontwikkeling volgens hem doorsukkelen. Hoewel het wenselijk zou zijn dat natuurinclusief werken centraler en duidelijker wordt geregeld, ziet hij juist veel energie bij professionals die praktisch willen beginnen en stap voor stap verbetering willen realiseren. Een belangrijke vraag blijft wanneer maatregelen "goed genoeg" zijn. Volgens Zef is die vraag lastig precies te beantwoorden, maar helpt het om steeds opnieuw te streven naar een kleine extra bijdrage aan biodiversiteit. Instrumenten zoals de kaart van Drenthe voor ecologisch bermenbeheer kunnen daarbij helpen, omdat het zichtbaar maakt waar verbetering mogelijk is en hoe partijen ieder jaar beter kunnen bijdragen. Ook onderstreept hij het belang van meten, maar waarschuwt hij dat provincies dit niet allemaal afzonderlijk moeten organiseren. Hij ziet meerwaarde in een landelijke aanpak, bijvoorbeeld via initiatieven als Biodiversiteit in Beeld, die kunnen aantonen welke maatregelen daadwerkelijk effect hebben.

Conclusies en ideeën voor vervolg

Deze leer- en werksessie maakte duidelijk dat natuurinclusieve infrastructuur leeft bij provincies en dat de praktijk zich ontwikkelt. Er zijn inspirerende voorbeelden, maar ook nog veel vragen. Eigenaarschap, beheerbaarheid, financiering, meetbaarheid en juridische ruimte vragen blijvende aandacht. Tegelijkertijd was de toon van de bijeenkomst constructief: deelnemers zochten niet naar één perfect antwoord, maar naar werkbare routes om samen verder te komen.

Het belangrijkste is misschien wel dat natuurinclusieve infrastructuur werd besproken als een gezamenlijke transitieopgave. Het gaat niet om een losse plus op bestaande projecten, maar om een andere manier van plannen, ontwerpen, beheren, inkopen en leren. Provincies kunnen daarin een voortrekkersrol spelen door hun eigen infrastructuur als proeftuin én als structureel handelingsperspectief te gebruiken. De stap van pilots naar verankering in beleid is daarmee de centrale uitdaging voor de komende jaren.

Het versterken van de verbinding tussen natuur en infra binnen provincies vraagt om vroegtijdige samenwerking in projecten, maar ook om structurele inbedding in assetmanagement, beheercontracten, inkoopbeleid en aanbestedingscriteria. Wanneer natuurinclusiviteit onderdeel wordt van reguliere processen, wordt het minder afhankelijk van personen. Ook de rol van ecologen die praktisch kunnen meedenken met infrastructuur kwam sterk naar voren als randvoorwaarde.

Er ligt dus een gezamenlijke kans om de provinciale infrastructuur richting 2040 te zien als onderdeel van een landelijk natuurnetwerk. Bermen, oevers, kunstwerken, faunapassages en groenblauwe verbindingen kunnen samen een belangrijke bijdrage leveren aan biodiversiteit, klimaatadaptatie en ruimtelijke kwaliteit. De sessie liet zien dat provincies daarin niet vanaf nul beginnen. Er is veel ervaring, creativiteit en motivatie aanwezig. De opgave is om die energie te bundelen, succesvolle aanpakken op te schalen en natuurinclusief werken stap voor stap onderdeel te maken van de normale infrastructuurpraktijk.

Hiervoor is er een duidelijke behoefte om als provincies vaker kennis uit te wisselen. De deelnemers wilden bijvoorbeeld voorbeelden van aanpakken kopiëren, ervaringen delen over monitoring, samen kijken naar meetmethoden en elkaar helpen bij vragen over organisatie, beheer en aanbesteding. Daarbij werd gedacht aan een community of practice-achtige vorm, terugkerende bijeenkomsten en een netwerk van provinciale contactpersonen dat vragen en voorbeelden snel kan delen. Het regieteam van de provinciale coördinatoren natuurinclusief geven aan hier wel een vervolg aan te willen geven. Ze denken hierbij aan een vervolgbijeenkomst in het najaar maar ook aan acties zoals een kennisshare waar documenten kunnen worden gedeeld zoals een lijst van vliegende ecologen.

Een mogelijk onderwerp voor een vervolgbijeenkomst is het verder uitwisselen over mogelijke methodieken voor monitoring zodat provincies niet allemaal afzonderlijk dezelfde zoektocht hoeven te doen naar KPI's en nulmetingen. Andere mogelijke vervolgonderwerpen die werden genoemd zijn het samen verder uitwerken van het concept "netto natuurwinst", het verkennen van de haakjes die de Natuurherstelverordening biedt, de mogelijkheden die Basiskwaliteit Natuur biedt als onderlegger voor natuurinclusief, en de handvatten die het nieuw ontwikkelde Beleidskader Natuurinclusief van LNV zou kunnen bieden.

Interessante links

Tijdens de bijeenkomst kwamen over een aantal onderwerpen de volgende interessante links naar voren:

Domein Infra van Collectief Natuurinclusief

- www.nettonatuurwinst.nl
- Transitiepad natuurinclusieve infrastructuur ([Bouw en infra | Future Up](#))

Natuurinclusief aanbesteden en inkopen

[Online cursus: natuurinclusief inkopen voor bouw- en infrabedrijven | Future Up](#). Verder is er een demo van een tool voor het concreet formuleren van eisen en gunningscriteria, ondersteund door goede voorbeeldteksten en praktische inspiratie. Neem hiervoor contact op met fenna@futureup.nl

Monitoring

- Meetnet Noord-Holland: [Meetnet Biodiversiteit Noord-Holland rapportage 2025.pdf](#)
- Meetnet bermflora RWS: [Meetnet Bermflora Rijkswegen - Staro BV vegetatieonderzoek](#) (zie verder hieronder, contactpersoon: maaike.van.mourik@rws.nl)
- Biodiversiteit in Beeld: [Tools & Documenten | Deltaplan Biodiversiteitsherstel](#). Dit initiatief (een samenwerking van wetenschap, overheden en marktpartijen) brengt de biodiversiteit in kaart en maakt verbeteringen meetbaar. Dit helpt bij het observeren en volgen van ecosystemen, het beschermen van bedreigde soorten en het nemen van ecologische beslissingen. De monitoring maakt gebruik van:

- Netwerk Ecologische Monitoring (NEM): Het structureel in kaart brengen van trends (van vogels tot vlinders) door organisaties als het [NEM](#).
- Digitale sensoren & AI: Het inzetten van akoestische vogelrecorders, wildcamera's en automatische observatie voor insecten en wilde dieren.
- Visuele data & Storymaps: Het combineren van ecologische data in interactieve kaarten, zoals de [ArcGIS StoryMaps](#) over biodiversiteit.

Meetnet Bermflora van RWS

1600 locaties door heel Nederland worden ieder 1x per 3 jaar bezocht door twee ecologen (floristen) die de soorten op die locatie in kaart brengen. De resultaten worden geanalyseerd en beheerd in het NDDF. Dit loopt al 30 jaar en is daarmee een zeer waardevol lange termijn onderzoek.

De vegetatiegegevens worden ingewonnen d.m.v. algemeen gebruikte methodes. Daarmee kunnen ook vergaande statistische analyses uitgevoerd worden om bijvoorbeeld effecten van klimaat te onderzoeken. Het meetnet is onderdeel van het Landelijke Meetnet Flora van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM). Het CBS beheert en valideert de gegevens en het PBL gebruikt de gegevens ook. Rijkswaterstaat is de vertegenwoordiger van het ministerie in het NEM. RWS betaalde de uitvoering van deze metingen en hebben dit belegd bij onderzoeksbureau Staro. Het contract loopt 31 december 2026 af en de voortzetting staat door bezuinigingen onder druk.

Zoals je op onderstaande kaart kunt zien is de dekking van het LMF aardig goed. Het kan altijd vollediger, maar dit is toch al een behoorlijke dekking én spreiding door NL. Als Bermflorameetnet stopt dan gaat dat behoorlijke impact hebben op de kaart met meetpunten.

7.15.2 Meetpunten landelijk meetnet flora, 1999-2022

● Meetpunten in de laatste 4 jaren minstens 1x onderzocht

RWS wil blijven monitoren op hun areaal, maar daar zitten wel kosten en strenge veiligheidsvoorschriften aan vast. Juist bermen zijn heel waardevol voor de bestuivers. Niet alleen vanwege de diversiteit aan bloeiende kruidachtige planten, maar ook als verbindingzones tussen diverse natuurgebieden van de provincies. De provincies hoeven het wiel echt niet zelf uit te vinden wat betreft monitoren van flora, dat is al lang gedaan. Ze kunnen zo aansluiten bij het NEM, voor zover ze dat nog niet zijn.

Hierbij een paar linkjes:

Het NEM heeft meerdere meetnetten in Nederland. Welke organisaties zitten er in het NEM?:

<https://www.netwerkecologischemonitoring.nl/organisatie>

Welke programma's hebben ze? (Flora is de meest relevante waar we over spraken):

<https://www.netwerkecologischemonitoring.nl/meetprogrammas>

Wat gebeurt er met de resultaten?: Analyserapport

<https://open.rijkswaterstaat.nl/@169243/ontwikkelingen-bermvegetatie-langs/>

Onder 7.15 Flora en milieu staat uitleg over Landelijk Meetnet Flora (LMF)

<https://longreads.cbs.nl/meetprogrammas-flora-en-fauna-2023/meetprogrammas/>

Af en toe kom je de gegevens ook ergens anders tegen <https://www.clo.nl/indicatoren/nl143306-vegetatie-van-wegbermen-1999-2022>

Goed om te weten is dat naast dit meetnet er ook al 45 jaar maaiproeven gedaan worden op het areaal van RWS als uniek project in de wereld. Er zijn verschillende proefvakken die op verschillende manieren beheerd worden om te kijken wat dit doet op lange termijn. Dit doen we zowel op klei als op zandgrond.

Basiskwaliteit Natuur

Zowel Drenthe als Overijssel werken met Basiskwaliteit Natuur als onderlegger voor het werken aan natuurinclusief: [Basiskwaliteit Natuur - Provincie Overijssel](#) en [Basiskwaliteit Natuur | Provincie Drenthe](#)

Daarnaast is er een landelijk traject dat van het concept Basiskwaliteit Natuur een concreet handvat maakt: Landelijke [Handreiking 'Basiskwaliteit natuur in de bebouwde omgeving met de Omgevingswet'](#)

Overijssel en Drenthe hebben gezamenlijk een uitwerking laten maken van de [Basiskwaliteit Natuur in bebouwd gebied](#). Deze uitwerking staat naast de landelijke uitwerking. Een aanvulling op de landelijke uitwerking is dat ook gekeken wordt naar plattelandskernen als gebiedstype. Verder wordt ingegaan op hoe BKN in bebouwd gebied er concreet uit ziet voor de provincies Overijssel en Drenthe en hoe ze daarmee aan de slag willen. Zie ook de [Presentatie Liza van Doorn \(Overijssel\) en Frederiecke Reker \(Drenthe\)](#) over BKN in bebouwd gebied – een eigen provinciale uitwerking door Overijssel en Drenthe.